

Jaarverslag 2020

Hortus botanicus Leiden

Universiteit
Leiden

Hortus
botanicus

LEIDEN

Onze visie

Als vooraanstaande universitaire botanische tuin willen wij onze passie voor planten delen en onze kennis en collectie inzetten voor mens en natuur.

Onze missie

De Hortus is een groene schatkamer. Wij willen actieve en bevlogen ambassadeurs zijn van onderzoek, onderwijs en publiekseducatie over planten.

Colofon

Tekst Hortus botanicus Leiden, Hanneke Jelles; met dank aan Wil Hermann, Gwendolyn Pronk, Mathilde Simons, en Wim Voortman

Coverfoto *Pisum sativum*, Jan Meijvogel

Fotografie Peter Bauwens (16), André Biemans (37), Stefanie uit den Boogaard (12, 13, 15), Simone Both (3, 4, 13, 26, 28, 29, 32, 34, 38), Buro JP (31), Bruna van den Elshout (24), Robbert Folmer (42), Barbara Gravendeel (27), Marc de Haan (6, 40), Hanneke Jelles (3, 11, 21, 20, 22, 23, 25), Marian Kathmann (8, 11), Jan Meijvogel (cover, 18, 19), Adri Mulder (13) Harry Roskam (13), Mathilde Simons (9), Cunie Sleijpen (44), Stephan Timmers (10, 11), Technolab (9) Universiteitsbibliotheek (17), Patricia Vandecasteele (23), David Vroom (22), Rogier van Vugt (14, 19)

Illustraties Stephan Timmers (10, 11), Joris Smidt (3, 16), Stéphanie Scholtes (34), Anita Walsmit Sachs (25), Esmée Winkel (14, 31)

Vormgeving Studio Teekens

Inhoud

Voorwoord	5	HOOFDSTUK #05	Kunst in de Hortus	22	HOOFDSTUK #10	Nieuw of opvallend in 2020	40	
HOOFDSTUK #01	Jaaroverzicht	6	HOOFDSTUK #06	Onderzoek	26	HOOFDSTUK #11	Vrienden van de Leidse Hortus	44
HOOFDSTUK #02	Personeel en vrijwilligers	12	HOOFDSTUK #07	Samenwerking	30	HOOFDSTUK #12	Financiën	46
HOOFDSTUK #03	Tentoonstellingen	14	HOOFDSTUK #08	Onderwijs	34			
HOOFDSTUK #04	Collectie uitgelicht	18	HOOFDSTUK #09	Outreach	36			

Voorwoord

Hoe groter de diversiteit is, des te groter is ook de veerkracht. Dat geldt voor de natuur en dat geldt ook voor de Hortusorganisatie. Onze botanische tuin is al meer dan 430 jaar een groene magneet voor onderzoekers, rustzoekers, leergierigen van alle leeftijden overal vandaan. Op deze plek wandelden 400 jaar geleden de Pilgrims rond, ongetwijfeld lerend over de planten en overlegend wat zij straks in hun nieuwe vaderland Amerika zouden kunnen kweken. De Hortus is vanaf het allereerste begin open geweest voor bezoekers van allerlei pluimage.

In 2020 werd de wereld opgeschud. We zitten nog teveel middenin de gebeurtenissen om vast te kunnen stellen of de pandemie echt een waterscheiding is, maar ons zou het niet verbazen. De al groeiende liefde voor groen en natuur werd in 2020 tot grote hoogte opgestuwd. Mensen hebben planten om zich heen harder nodig dan ooit, ze halen groen in huis, ze willen er meer van weten. De Hortus moest net als alle musea en onderwijsinstellingen in 2020 de poorten drie keer sluiten. Het werk van onze groene vakmensen ging achter de schermen gewoon door, met inachtneming van de voorzorgsmaatregelen tegen het virus. Ondanks de sluitingsperiodes konden we 81.000 bezoekers verwelkomen en buiten het hek waren we actiever dan ooit.

< Links Peter Inklaar, rechts Paul Keßler

Het stoeplantjesproject, al kleinschalig opgestart in 2019, nam een hoge vlucht. Stoepekrijten werd een rage, scholen en buurthuizen haakten aan.

‘Wij willen actieve en bevlogen ambassadeurs zijn van onderzoek, onderwijs en publiekseducatie over planten,’ las u voorin dit jaarverslag. In 2020 boden we het breedste scala ooit: van aandacht voor vroegeling en winterpostelein op de stoep en in de boomspiegel tot de kwetsbare zeldzaamheden van ver, tot bloei gebracht in onze tropische kassen dankzij onze vaardige medewerkers. Het jaar 2020 heeft veel gevraagd van onze mensen, maar ook daarvoor geldt: diversiteit zorgt voor veerkracht. Waar de een het best floreert in rustig vaarwater, komt de ander juist bij tegenwind uit de verf. We hebben door de pandemie financiële en praktische tegenslagen gehad, maar allen om de Hortus heen – Universiteit, Vrienden, vrijwilligers – hebben ons onvoorwaardelijk gesteund. 2021 wordt niet makkelijk, maar de Hortus is er klaar voor. Het kalenderjaar 2020 is voorbij. Misschien is de pandemie op de terugtocht als u dit leest – we hopen het van harte. Wat blijft is de Hortus, een ode aan de diversiteit van ver en van dichtbij, binnen en buiten de hekken; een levend laboratorium voor onderzoekende mensen.

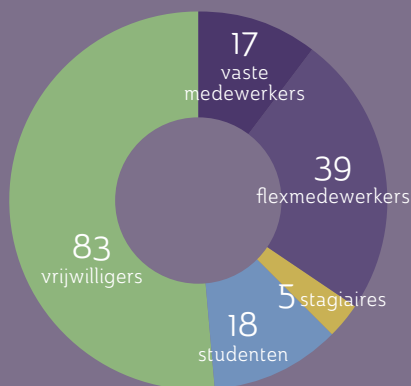
Prof. Dr. Paul Keßler
Prefect

Drs. Peter Inklaar
Manager bedrijfsvoering a.i.

Jaaroverzicht

Het Hortus team

17 mensen in vaste dienst
De 17 vaste medewerkers (16,8 fte) werkten samen met een pool van 39 flexmedewerkers voor entree, rondleidingen, educatieve projecten, voorbereiding PhD-onderzoek en als vervanging bij ziekte.

1 MBO stagiair
Begeleiding: Hanneke Jelles

4 HBO stagiaires
Begeleiding: Saskia Jacobs, Hanneke Jelles

8 studenten Wetenschaps-communicatie
Begeleiding: Paul Keßler, Nienke Beets en Hanneke Jelles

7 Honours studenten
Begeleiding: Paul Keßler, Mionne Laman, Hanneke Jelles

3 MSc studenten
Begeleiding: Paul Keßler, Marco Roos

3 PhD-kandidaten
Zie ook pagina 26

83 vrijwilligers

Bezoekers

2018 171.824 bezoekers

2019 187.585 bezoekers

2020 81.309 bezoekers*

*waarvan 26.353 met een online ticket

Vrienden & adoptanten

1.933 Vrienden

174 Adoptanten

Online activiteit

392 orders bij de nieuwe webshop Hortus@Home

4 online Zondagrondleidingen
Door Femke Frietema, Jens Schots, Gerda van Uffelen en Fred Weber, [hier](#) nog te beluisteren.

1 online Hortus@Home college
Door Arend Wakker op 9 december, nog te beluisteren in deze uitzending van [Radio Hortus](#).

7 luisterverhalen tijdens de (online) Museumweek, [hier](#) nog te beluisteren.

16 uitzendingen van de Hortuspodcast Radio Hortus, gemaakt door Robbert Folmer en Mathilde Simons. Beluister ze [hier](#).

€7.413 opgehaald met een online crowdfunding actie via het platform [Voor de Kunst](#), voor een kaart van heel Leiden (Stoeplantjes project)

Omzet

(Bedragen exclusief BTW)

Entree

2019 € 597.902
2020 € 280.480

Verhuur

2019 € 78.757
2020 € 26.050
47% particulier, 41% zakelijk

Winkel

2019 € 219.079
2020 € 165.329
Waarvan online € 6.952

1.207.234

Paginaweergaven

Meest bezochte pagina's:

- [hortusleiden.nl](#)
- [plan-je-bezoek](#)
- [openingstijden-tarieven](#)
- [onderwijs/stoeplantjes](#)

12.900

Paginalikes

Aantal berichten: 350
Berichtbereik: 937.663
Populairste post

10.100

Volgers

Aantal berichten: 83
Berichtbereik: 59.225
Aantal likes: 31.900
Populairste post

7.800

Volgers

Aantal berichten: 264
'Impressions' (het totaal aantal keren dat een tweet gezien is): 503.900

Educatie

Educatie binnen de Hortus

1008 leerlingen in de tuin
Waarvan 421 via Technolab.

Educatie buiten de Hortus

- 2 workshops Leidse CKV-festival *Kunstshot 4* HAVO en 4 VWO.
- 90 leerlingen van het Technasium ontwikkelden een gerecht voor het Hortus restaurant.
- We bereikten enkele honderden mensen tijdens het Open Atelier weekend met de activiteit Stoeplantjes ingelijst.

- 3 workshops van *Verwonder om de Hoek* (Pilot Zuidwest), met elk 11 deelnemers.
- 300 gezinsgroepjes tijdens *Leidse Hooitocht*.
- 227 leerlingen *Naar Buiten dagen*.
- 14 leerlingen *Natuur om de Hoek* club in Leiden-Noord.

Er was allerlei educatiemateriaal rond de stoeplantjes online te vinden, zie www.stoeplantjes.nl.

Evenementen en rondleidingen

- Vrijwel alle evenementen vervielen. De introductie voor nieuwe eerstejaars kon doorgaan in een coronabestendige vorm, net als een kleinschalige *Warme wintermiddag* in december.
- Veel rondleidingen vervielen, een aantal kon in groepen van maximaal tien personen doorgaan. Vier zondagrondleidingen over een thema zijn als audiobestand met een routeplattegrondje beschikbaar gesteld.

Activiteiten buiten de Hortus

- 1 Natuurclub Het Gebouw (Leiden-Noord)
- 2 Verwonder om de Hoek club,
Huis van de Buurt (Leiden Zuid-West)
- 3 Visser 't Hooft
- 4 Da Vinci
- 5 Natuur om de Hoek, Weidezicht
- 6 Naar Buiten dagen, Leidse Hoidagen,
Polderpark Cronesteijn
- 7 Pilgrintuin
- 8 Schooltuintjes
- 9 Stoeplantjeslessen
Technolab
- 10 Tentoonstelling Bijzondere
orchideeën in de Oude UB
- 11 Wede uit de Hortus
in de Lakenhal
- 12 Tentoonstelling Botanisch
Kunstenars Nederland
in De Zwarte Tulp, Lisse

Personeel en vrijwilligers

Veel informele contacten vielen weg door het Coronavirus. Gelukkig was er ook veel wel mogelijk. Er is goed voor de collecties gezorgd: de tuin en de kassen staan er prachtig bij.

Het was ook in 2020 duidelijk dat de Hortus een grote plaats inneemt in het hart van onze vrijwilligers. Ondanks de fysieke afstand hielden ze contact. De frontoffice was ook toen de tuin dicht moest bemand en was voor velen aanspreekpunt. De horeca, met verve verzorgd door cateraar Van der Linde, moest afscheid nemen van een aantal vertrouwde en gewaardeerde mensen maar kon ook een aantal vaste gezichten behouden, en enthousiaste nieuwe mensen van elders traden aan. Als het even kon was het café to-go open.

Ook in de Hortus-organisatie zelf was turbulentie op personeel gebied. We hadden te kampen met langdurige en/of regelmatige uitval door ziekte. Ons hoofd frontoffice Eva Elstgeest en onze collega communicatie Lieselotte van der Ven vertrokken (per 1 oktober resp. 1 december 2020) naar andere uitdagingen. Met het terugvallen van de verhuuractiviteiten moesten we afscheid nemen van onze fijne collega Jet Schipper, die als zzp'er het sales-team versterkte.

We hadden het geluk dat Peter Inklaar, al sinds februari waarnemend manager bedrijfsvoering, in de hectische Corona-maanden kon inspringen. We konden ons team uitbreiden met een facilitair medewerker. En op de valreep van 2020 werd Mathilde Simons aangesteld als medewerker communicatie.

‘Ineens was de agenda voor huwelijken en bijeenkomsten bijna leeg. We hebben er alles aan gedaan om onze gasten tegemoet te komen. Naast de mooie complimenten gaf het voldoening iemand in deze periode een luisterend oor te kunnen geven.’

Salesmedewerker Anitta, verantwoordelijk voor de verhuur van onze Oranjerie en andere mooie ruimtes.

#02 PERSONEEL EN VRIJWILLIGERS

Tentoonstellingen

Bijzondere orchideeën in de Oude Universiteitsbibliotheek

Vanaf 6 maart konden bezoekers aan de Oude Universiteitsbibliotheek genieten van aquarellen gemaakt door wetenschappelijk illustrator Esmée Winkel. Er was veel te zien en te lezen over het onderzoek naar orchideeën en de rol van botanisch tekenen daarin. Ook werden schetsen, pentekeningen, foto's

en uitleg over de orchideeëncollectie van de Hortus en het wetenschappelijk onderzoek aan orchideeën gepresenteerd. Veel foto's waren gemaakt door Hortuskaschef Rogier van Vugt. De tentoonstelling is feestelijk geopend en in de eerste weken goed bezocht, maar al snel zette de lockdown hier een streep door. Het boekje bij de tentoonstelling zorgde dat de informatie en het mooie beeld voor velen beschikbaar bleef.

Ophrys tenthredinifera

Voorjaarstentoonstelling

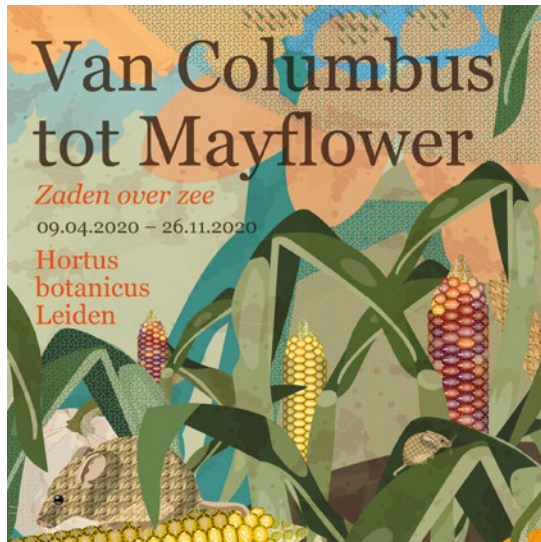
Het team van de Botanische Tuin van de Universiteit van Warschau bestudeert al meer dan tien jaar het plantengeslacht *Fritillaria*. De resultaten werden tijdens een internationaal botanisch congres gepresenteerd in de vorm van informatieborden met prachtige foto's. Die presentatie is vertaald en was vanaf 19 februari in de Hortus te zien. Tijdens de eerste lockdown werden presentatie en kruidwagens met bloeiende *Fritillaria* in het openbare gebied geplaatst, zodat wandelaars ervan konden genieten. De borden vonden na afloop een duurzame bestemming: ze zijn geschonken aan collega-botanische tuin Domies Toen in Pieterburen, waar ze hopelijk vanaf 24 april 2021 te zien zullen zijn.

‘Ik vond de driehoeksborden van de *Fritillaria*-tentoonstelling, met foto's en ontwerp gemaakt door onze collega's in Polen, erg mooi. Voor mij was een hoogtepunt in 2020 een geslaagd bezoek van de Vereniging Orchideeën Vermeerderen, dat nog nét door kon gaan; de week erop begon de lockdown.’

Kasmedewerker Jaco Kuizinga, gespecialiseerd in bolbloeiers en orchideeën.

Zomertentoonstelling

In 2020 was het 400 jaar geleden dat het schip *The Mayflower* met aan boord een groep Engelse separatisten (de *Pilgrims* genoemd) naar Amerika voer. Voordat de Pilgrims die overtocht maakten en in 1620 Plymouth Colony stichtten, leefden en werkten zij in Leiden, vrij van geloofsvervolging door de Engelse kroon. Vierhonderd jaar na deze reis organiseren Amerika, Engeland, de Native Nations en Nederland gezamenlijk een herdenking. De Hortus botanicus Leiden besteedde van 9 april t/m 26 november 2020 aandacht aan de planten die de oversteek maakten met de tentoonstelling *Van Columbus tot Mayflower. Zaden over zee*. Het kruidenboek van de Vlaamse plantkundige Rembert Dodoens (1517-1585) vormde daarbij de leidraad. Een exemplaar van dat boek voer met de Pilgrims mee.

In dat boek stonden al planten uit de 'Nieuwe Wereld' zoals maïs, tomaat, tabak, pompoen en zonnebloem. Op diverse locaties in de Hortus, zoals in de Clusiusstuin, de Systeemtuin en de Tropische kassen, waren planten te vinden die in het Leiden 400-thema passen. Een wandelboekje leidde bezoekers door de Hortus maar ook naar het Pilgrimstuintje elders in het Singelpark, de plek waar de Pilgrims uit Leiden vertrokken. Met de informatieve plattegrond ontdekten bezoekers Amerikaanse planten in onze tuin. Het themajaar 2020 kwam tot stand met dank aan J.E. Jurriaanse Stichting, Stichting LEIDEN400, Prins Bernard Cultuurfonds, Stichting Vrienden van de Leidse Hortus en Zabawas.

Collectie uitgelicht

De Hortus botanicus Leiden heeft een zeer grote collectie planten in beheer, waaronder zeldzame en kwetsbare soorten. Op deze pagina's lichten we en paar bijzonderheden uit 2020 uit, al zou je voor elke dag van het jaar tientallen bijzonderheden kunnen tonen.

Volg de Hortus online

Via de sociale media blijft u goed op de hoogte van bijzondere bloeiers.

We zijn te vinden op [Instagram](#), [LinkedIn](#) en op [Facebook](#)!

Reuzenwaterlelie

Victoria amazonica, de reuzenwaterlelie, bloeide deze zomer op een wonderlijke manier. De witte bloem bloeide zo goed als de hele dag door, sloot zich korte tijd, ging 's avonds weer open en dicht, en opende zich vervolgens opnieuw in de kleur roze. Kasmedewerker Theo Teske: 'Bijzonder, normaal gesproken bloeit de lelie alleen 's nachts'. De volgende dag verdween de knop weer onder water.

Siergember

Bij de Chinese kruidentuin bloeide *Hedychium coccineum*, siergember. Tuincollega Wouter Koopman: 'Oorspronkelijk komt de plant voor in Zuid-China, de Himalaya, India en Indochina. Hij groeit daar aan bosranden en in bergweides'.

Reuzenorthis

Zes exemplaren van de hyacintorchis of reuzenorthis (*Himantoglossum robertianum*) werden 11 maart ontdekt in de duinen bij Noordwijk; een voor Nederland nieuwe soort. Om de soort veilig te stellen is zaad verzameld.

Jadebloem

De jadebloem (*Strongylodon macrobotrys*) was in 2019 flink teruggesnoeid zodat het aantal bloemen klein was, maar niet minder indrukwekkend. De plant werd ooit meegebracht door Art Vogel, voormalig kaschef en oud-hortulanus van onze Hortus. Art overleed op 26 maart 2020. Hij heeft voor de Leidse Hortus veel betekend, we herdenken hem met weemoed en respect. Een podcast waarin hij over de jadebloem vertelt hoort u [hier](#).

Kleinste maretak

Viscus minimum, de kleinste maretak ter wereld, groeit op een wolfsmelk in de Wintertuin. Ook buiten zaaide de Hortus met succes maretakken. Kijk [hier](#) naar een filmpje met kaschef Rogier van Vugt.

Bomenbeheer

Planten is leuker dan omzagen, maar soms is omzagen onvermijdelijk. De laatste eik uit het rijtje aan de Witte Singel had het in de zomerdroogte begeven. De firma Copijn ontmantelde de boom vakkundig in december, tuinchef Theo Houthof en collega's voerden het hout af en versnipperden de twijgjes. Tenslotte bleef niets over dan een stapel schijven van de stam, en een stapel bemoste stukken tak. Hortusvrijwilligers konden desgewenst wat van het hout ophalen, een deel werd hergebruikt in de tuin.

Zaailingen ontdekt van onze monumentale tulpenboom

Onze tulpenboom (*Liriodendron tulipifera*) uit 1715 stond dit jaar extra in de belangstelling in het kader van de zomertentoonstelling *Van Columbus tot Mayflower*. De soort komt oorspronkelijk uit het oosten van de VS. Onder de boom werden zaailingen ontdekt. Tuinchef Theo Houthoff potte zo'n mini-zaailing op voor het Amsterdamse arboretum De Nieuwe Ooster.

Kunst in de Hortus

Claudy Jongstra, foto David Vroom

Wede voor Claudy Jongstra

Naast de tropische kassen werd wede (*Isatis tinctoria*) gezaaid. In de loop van 2020 is een deel geoogst om er blauwe kleurstof, indigo, van te maken. De wede is onderdeel van een kunstproject van Claudy Jongstra. Van 30 oktober 2020 – 28 februari 2021 is in Museum de Lakenhal haar solotentoonstelling te zien.

Pompoenkas

In 2002 maakte Annelies Dijkman voor de Hortus een pompoenkas. Het werk werd aangekocht door Museum De Lakenhal. In 2020 stond het opnieuw in de Hortus. De Cinderellapompoen werd gezaaid door Richard Schoenmaker. Tuinchef Theo Houthoff en de kunstenaars konden uiteindelijk een pompoen van zo'n 8 kilo oogsten, die door Simon Fennes van Van der Linde Catering verwerkt werd tot soep. Met dank aan Museum de Lakenhal, die het kunstwerk uitleende. Het groeiproces van de pompoen terugkijken kan door [hier](#) te klikken.

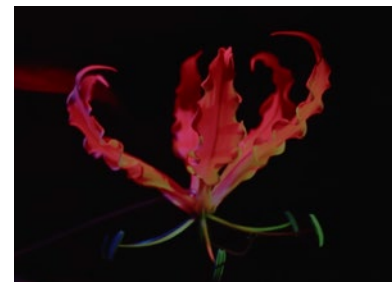
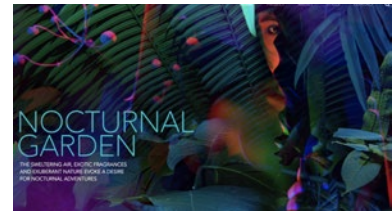

Honderdduizend bomen en een bos van draad

Kunstenares Sara Vrugt en haar helpers borduurden in juli en augustus in de Wintertuin. Bezoekers konden meeborduren. Als het werk af is wordt het o.a. in Panorama Mesdag tentoongesteld en tenslotte teruggegeven aan de natuur.

Nocturnal Garden

Filmmaker en VJ Elsbeth van Noppen maakte een film over het nachtleven van bloemen en planten in de Leidse Hortus. In het donker hebben kakkerlakken, padden en wandelende bladeren het rijk voor zich alleen. Van Noppen filmde de spectaculair uitgelichte flora en fauna in de nacht. Midzomernacht 2020 hadden we de film in de Hortus willen vertonen. Hij is sindsdien [hier](#) online te zien.

Stoepplantjes ingelijst

Jongeren bedachten in het kader van Leiden4GlobalGoals een manier om stoepplantjes onder de aandacht te brengen. DZB Leiden, het re-integratiebedrijf van de

gemeente, maakte sloophouten lijsten die door kinderen versierd werden. Die gaven de plekken aan waar tijdens de Leidse Kunstroute iets te doen was met stoepplantjes. Het project werd gecoördineerd door educatiemedewerker Thal Jonas en gesteund door de gemeente Leiden.

Botanisch Kunstenaars Nederland

De Vereniging van Botanisch Kunstenaars Nederland organiseerde een tentoonstelling onder dezelfde titel als de onze: Van Columbus tot Mayflower. Het ging om origineel, vaak nieuw werk, botanische tekeningen en aquarellen geïnspireerd op het Cruydt-Boek van Rembert Dodoens. De tentoonstelling in Museum de Zwarte Tulp in Lisse liep van 2 juni tot en met 27 september 2020.

Onderzoek

In onze kassen worden duizenden planten gekweekt voor onderzoek. Onderzoekers en collega's van over de hele wereld zijn hierbij betrokken.

Prof. Peter van Welzen is samen met Hortus-prefect Paul Keßler begeleider van PhD-kandidaat Roderick Bouman. Eind 2020 schreven twee nieuwe PhD-kandidaten een voorstel voor hun onderzoek.

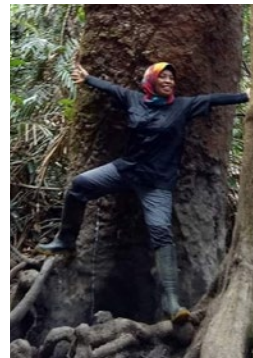
Prof. Peter van Welzen

PhD-kandidaten

- PhD-kandidaat [Roderick Bouman](#) ging door met zijn promotiewerk. Zijn manuscript over het DNA verscheen op 31 december. Daarnaast werkte hij verder aan manuscripten die hierop aansluiten en aan de introductie van zijn proefschrift.
- [Siti Maimunah](#) gaat kijken naar Alau (*Dacrydium beccarii*), een bedreigde conifeer (Podocarpaceae) in Kalimantan.
- [Nienke Beets](#) schreef een onderzoeksvoorstel voor een PhD-onderzoek over stoeplantjes. Beiden zijn in 2021 met hun PhD-onderzoek begonnen, Siti vanuit Kalimantan en Nienke in Leiden.

Roderick Bouman

Siti Maimunah

Nienke Beets

Publicaties

Verwonderpaspoort

Voorjaar 2020 verscheen de congresbundel van het botanisch congres Eurogard 2018, met een [artikel](#) over het educatie en het Verwonderpaspoort door Roderick Bouman en Hanneke Jelles.

Nepenthes

Op 18 november verscheen in *Plants* een studie door Rachel Schwallier, Valeri van Wely, Mirna Baak, Rutger Vos, Bertie Joan van Heuven, Erik Smets, Rogier van Vugt en Barbara Gravendeel, met de titel *Ontogeny and Anatomy of the Dimorphic Pitchers of Nepenthes rafflesiana Jack*. Lees [hier](#) de publicatie

DNA

In december 2020 publiceerde PhD-kandidaat Roderick Bouman een artikel over zijn DNA-werk aan *Phyllanthus*. Lees het artikel [hier](#).

Zierikzee Herbarium

Het Zierikzee Herbarium werd tussen 1727 en 1752 gemaakt door Jacob Ligtvoet, als hoofdtuinman werkzaam bij de Leidse Hortus – tenminste, dat is de meest waarschijnlijke en verrassende uitkomst uit [onderzoek](#) door Aleida Offerhaus, Tinde van Andel en Emma de Haas, dat in 2020 werd gepresenteerd.

Citizen science project *Stoeplantjes*

Als voorbereiding op het Citizen science project Stoeplantjes dat in 2021 van start gaat waren we al in 2019 begonnen aandacht te besteden aan wilde planten op de stoep. In 2020 nam dit een hoge vlucht. Veel mensen wandelden noodgedwongen in hun eigen buurt en ontdekten de planten die daar te vinden zijn. Met het project Stoeplantjes willen we meer waardering kweken voor wilde planten op de stoep. Die helpen de stad te verkoelen, ze bieden voedsel voor bestuivers en vogels en dragen bij aan de biodiversiteit.

‘De plantjes die groeien tussen de straatstenen, tegen gevels van huizen en winkels en langs fietspaden, bijna iedereen gaat eraan voorbij zonder naar ze om te kijken. Jammer, want als je goed kijkt, zie je hoe mooi en verfijnd sommige stoeplanten zijn.’

Mathilde Simons, medewerker communicatie,
in het blad Roots, december 2020

Botanisch stoeperkrijten

In Frankrijk en Engeland was het al een rage: met stoeperkrijt de namen bij onkruid op de stoep schrijven. Door ze van een naam te voorzien helpen plantenliefhebbers anderen om de wilde planten gemakkelijker te herkennen en er meer plezier aan te beleven.

Meer over stoeplantjes

Er is een stoeplantjesposter, veertiendaagse nieuwsbrief, een stoeplantjes kleurboek voor oud en jong, een minigids (sleutel) in samenwerking met KNNV Uitgeverij, een lijn cadeauproducten, en er is nog meer op komst.

Zie www.stoeplantjes.nl

Het botanisch stoepkrijten, met stoepkrijt de naam bij plantjes schrijven, is een geweldige manier om passanten op de planten te wijzen en om wandelaars op een leuke manier te helpen om plantennamen te leren kennen.

Samenwerking

Internationale samenwerking

Hortusprefect Paul Keßler bezocht begin maart de Gaja Mada universiteit in Jogjakarta, Indonesië, op uitnodiging van het NWO. Keßler woonde een seminar bij en praatte mee over de onderzoeksagenda biodiversiteit. Hij gaf een lezing voor ruim vijftig toehoorders van verschillende universiteiten. Ook Koning Willem Alexander en Koningin Máxima waren op het seminar aanwezig. Hortus-prefect Paul Keßler nam bovendien de functie in het International Plant Exchange Network (IPEN) over van Bert van de Wollenberg (Botanische Tuin TU Delft), die in 2020 met pensioen ging.

Planten van herinnering

Het jaarthema van de [Nederlandse Vereniging van Botanische Tuinen](#) (NVBT) was *Planten van herinnering*. Daar paste het Leidse thema, de *Pilgrims*, uitstekend in. Er was regelmatig overleg tussen de tuinen op verschillende niveaus. Hoofd educatie Hanneke Jelles was als bestuurslid actief in de samenwerking met educatoren van de tuinen. Dankzij een sponsor konden we het informatieve Stoeplantjes kleurboek ook aan de andere tuinen beschikbaar stellen.
www.botanischetuinen.nl

Food forever

De Hortus is actief lid van Botanic Gardens Conservation International (BGCI), en geaccrediteerd als BGCI Conservation Practitioner Accreditation. Via BGCI werden we betrokken bij [Food Forever](#). Het idee van deze tentoonstelling is dat het overal waar de panelen getoond worden, aangroeit met informatie over lokale wetenschappers. Wij integreerden een aantal panelen in 2020 in de Pilgrim tentoonstelling. Samen met de overige borden van deze tentoonstelling werden de panelen aan het eind van de looptijd aan de collega-botanische tuin Arboretum Oudenbosch geschonken, waar zo nu en dan een aantal panelen getoond zullen worden.

Hiroshima-vredesboom

Het nieuw geopende Leidse Blekerspark, deel van het Singelpark, kreeg een Japans tintje. Op 23 september nam wethouder Ashley North van Beheer Openbare Ruimte daar een Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*) in ontvangst. Deze bijzondere 'Vredesboom' is opgekweekt uit zaad van een boom die de atoombom op Hiroshima overleefde. Een andere 'Vredesboom', een zwepenboom (*Celtis*), ging naar de collega's van Hortus Alkmaar.

Dutch Cuisine

Patricia Vandecasteele (hoofd publiekszaken Hortus) en Monique Mulder (dagelijks bestuur Dutch Cuisine) ondertekenden een samenwerkingsovereenkomst. Dutch Cuisine is een beweging die de Nederlandse keuken en eetcultuur op de kaart zet en zich daarbij richt op de verduurzaming van onze voedselconsumptie. In het Hortus Grand Café worden in de toekomst Dutch Cuisine-gerechten geserveerd.

Proef de streek van Verrassingen

De Hortus doet mee aan de regiocampagne *Proef de Streek van Verrassingen*. Met deze campagne, met onder meer een Pop-up Streekhuis, willen de marketingorganisaties van Leiden, Katwijk, Oegstgeest en Leiderdorp de ruim 250.000 regiobewoners activeren de eigen streek te herontdekken en er ook te consumeren.

Feesten en trouwen in de Hortus

In juli lanceerde de Hortus een nieuw banquetingbook en huwelijksbrochure. De uitgaven helpen Tiffany van Van der Linde Catering + Evenementen en onze salesafdeling, bestaande uit Jet en Anitta, om mensen die een evenement in de Hortus overwegen de mogelijkheden uit te leggen en de wensen om te zetten naar een origineel programma, waarbij onze cateraar de culinaire omlijsting vakkundig verzorgt.

Onderwijs

Anne Land-Zandstra

Universitair docent dr. Anne Land-Zandstra richt haar onderzoek op authenticiteit in informele wetenschapseducatie op twee gebieden: echte objecten in wetenschapsmusea en citizen science. Haar studenten zijn regelmatig in actie in de Hortus.

Tropical Plant Families

In januari vond de jaarlijkse cursus *Tropical Plant Families* plaats: de lessen in onze Tuinkamer, het praktisch deel in de tropische kassen. Verschillende Hortusmedewerkers namen een onderdeel voor hun rekening.

Decemberproject

Twee groepjes studenten wetenschapscommunicatie ontwikkelden voor de Hortus ideeën om het wetenschappelijk onderzoek in de tuin beter zichtbaar te maken, en een speurtocht over water in de Hortus in het kader van de aanstaande renovatie van de vijver.

Honours studenten

- 4 Honours studenten deden in de zomer van 2020 onderzoek naar de plant identificatie apps. Op 29 oktober presenteerden zij de resultaten. Een kort verslag leest u [hier](#). Hortus-prefect Paul Keßler en honours begeleider Mionne Laman begeleidden de studenten.
- Andere honours studenten tekenden voor het receptenboekje *Smaken uit de Hortus botanicus Leiden, 8 recepten met honing* dat in februari 2021 verscheen, ze tekenden voor een voor april 2021 geplande uitgave [Zakgids Stoepplant](#) en voor andere stoepplantengerelateerde projecten. Ze maakten plantenbeschrijvingen of bouwden een online sleutel.

Outreach

Het aantal bezoekers was door de pandemie en bijbehorende reisbeperkingen geringer dan gebruikelijk.

De Hortus reageerde met flexibele programmering:

- **Online colleges**, downloadbare rondleidingen die men op eigen gelegenheid kon lopen, een sterke ontwikkeling van de **online Hortuswinkel**.
- Voor de **app** *Expeditie om de hoek* maakten we een stoep-plantjesroute. De [tentoonstelling Van Columbus tot Mayflower](#) was en is **online** te bezoeken.
- Bovendien waren we buiten de tuin actief: op scholen, in **buurthuizen** en bij evenementen was de Vriendenfiets, de **Hortus educatiebakfiets**, met bemanning en verhaal present. Zaden van eetbare planten die in de tentoonstelling *Van Columbus tot Mayflower* een rol speelden hadden we ook beschikbaar gesteld aan het **Pilgrintuintje** (Singelpark) en aan de Leidse **Schooltuintjes**. Op deze plekken is het zaad uitgegroeid tot prachtige planten waar veel wandelaars en schoolkinderen van genoten en geproefd hebben.

Natuurclub

Oktober 2020 zijn we met meer dan 40 aanmeldingen gestart met het derde jaar van de natuurclub in Leiden-Noord (Het Gebouw). Thal Jonas heeft namens de Hortus een van de groepen onder z'n hoede.

Meet the Professor

Ook in 2020 deed de Hortus mee aan *Meet the Professor*. Een schoolklas uit Den Haag bezocht de Hortus en kreeg college van Paul Keßler.

Beleef het verleden

Bezoekers konden zomaar een wolwerkster en een tuinman uit de tijd van de Pilgrims tegenkomen. Het was een voor de Hortus nieuwe manier om een verhaal aan bezoekers over te brengen, onder meer mogelijk gemaakt door de Provincie Zuid-Holland.

Publicaties

Bij de tentoonstelling *Van Columbus tot Mayflower* verschenen de volgende uitgaven:

- Een stripboek, getekend na eerder vooronderzoek door twee stagiairs naar historische context;
- Een draaibord in de systeemtuin;
- Een speurtocht voor kinderen van 8-12 jaar in familieverband;
- Een wandelboekje in het Nederlands en Engels;
- Een informatieplattegrond met bijbehorende tijdelijke bebording.

Persaandacht & mediawaarde

Ondanks de tegenslagen in verband met corona, is het gelukt om de Hortus in binnen- en buitenland op de kaart te zetten. In Nederland behaalden we een mediawaarde van € 2.298.110 (Bron: MediaInfoGroep). Dit bereikten we door het uitsturen van nieuwsbrieven en persberichten, het begeleiden van persbezoeken, website, print, social media en samenwerkingen met DPG Media in samenwerking met Leiden Marketing.

Een opvallende piek in de media-aandacht was de nieuwe 'coronatrend': botanisch stoepkrijten en het bijbehorende stoepplantjes.nl. De stoepplantjesactie was een belangrijk onderwerp, waarmee de Hortus relevant bleef in 2020.

34.825.476
was het totale bereik

In het nieuws

Ook in 2020 was de Hortus veelvuldig in het nieuws, waarbij tijdens de periodes van lockdown de stoepplantjes er garant voor stonden dat we steeds in de belangstelling bleven. In oktober zorgde een publicatie van biologe Rinny E. Kooi, een minibiografie over oud-Hortulanus Heinrich Witte, voor veel aandacht. Hoogtepunt was een geheel Leidse uitzending van het TV-programma *Vroege Vogels*, dat van start ging met een item over stoepplantjes. [Hier](#) kunt u de uitzending bekijken, [hier](#) beluisteren.

Meekijken

Omdat bezoekers in veel perioden niet in de Hortus terecht konden in 2020, maakte filmmaker Frank Schots filmpjes voor ons. Om op die manier konden we al het moois toch delen en veel mensen laten meegenieten. Bijvoorbeeld over de [lente](#) in de Hortus

Crowdfunding

De Hortus deed de eerste voorzichtige stappen op het gebied van crowdfunding. Op het platform Voor de Kunst verzamelden we geld voor een kaart van Leiden, die we gaan gebruiken in het citizen science onderzoek naar stoeplantjes. Er werd voldoende opgehaald om de kaart echt te laten maken; naar verwachting heeft tekenaar Stephan Timmers hem in april 2021 gereed. Naast geld leverde de actie de nodige publiciteit op.

Lees [hier](#) meer over de crowdfunding en [hier](#) over de tekenaar.

Singelpark

Op 9 september 2020 werd het Leidse Singelpark officieel geopend. Met de voltooiing van de laatste van de vijf Singelparkbruggen heeft Leiden ‘een uniek park zonder einde’, zoals architect Laurent Ney het verwoordde. De bruggen zorgen ervoor dat u een wandeling van ruim 6 kilometer kunt lopen, genietend in het groen, langs veel mooie monumenten en plekken. De Hortus ligt prachtig op de Singelparkroute. Biologe Rinny Kooi is als vrijwillig curator namens de Hortus betrokken bij de bomencollectie van het Singelpark. De Hortus had voor kinderen een Singelparkkaart met stoeplantjes activiteiten. Het Singelpark was veelvuldig in het nieuws, en bood in tijden van Corona een fijne wandelroute voor inwoners van Leiden. De koffie-to-go van de Hortus was een plezierig pleisterpunt in tijden van lockdown. [Hier](#) vindt u meer over het Singelpark, [hier](#) ziet u de stoeplantjes singelparkkaart.

Groene educatie

Dat de Hortus deelnam aan verschillende initiatieven op het gebied van groene educatie werd ook door de pers goed opgepakt. In de berichtgeving over de Natuurclub in Het Gebouw (Leiden Noord), het Verwonderpaspoort, Verwonder om de hoek, de app Verwonder om de hoek met stoeplantjesroute werd de Hortus steeds genoemd.

Musea in Gebaren

De Hortus doet al een aantal jaar mee met Musea in Gebaren: gebarentaalsprekers kunnen een rondleiding in de Hortus boeken. In de samenwerking is de communicatie hierover naar de doelgroep gebarentaalsprekers in goede handen bij bureau Wattelt, dat ook bemiddelt bij het vinden van de gebarentaal gidsen. In 2020 ging de Lakenhal als tweede Leids museum deze rondleidingen aanbieden, waarmee we hopen dat een bezoekje aan Leiden voor gebarentaalsprekers nog aantrekkelijker wordt.

[Hier](#) meer over Museum in Gebaren.

Lezingen

- Prefect Paul Keßler gaf in het vroege voorjaar van 2020 drie lezingen in Indonesië, o.a. op de Bogor Agricultural University;
- Hoofd educatie Hanneke Jelles hield op 5 september korte 'pop up' lezingen tijdens het Tuinweekeind van Paleis Het Loo.

‘Het werk voor het Stoeplantjesproject was lekker afwisselend en echt iets anders dan de Hortus gewoonlijk biedt. Het deed een beroep op mijn biologische kennis en niet alleen op de taalkunde, wat me het idee gaf dat ik echt iets inhoudelijks kon bijdragen.’

Vrijwilliger Wim Voortman doet veel tekstcorrectie- en redactie werk voor de Hortus

Nieuw of opvallend in 2020

Corona acties

Op 18 maart 2020 sloot de Hortus de poorten voor de eerste lockdown periode, net als andere musea en universiteiten. Omdat de verzorging van de collectie door moest gaan werden de activiteiten van de tuin- en kascollega's zo gepland dat in vaste combinaties werd samengewerkt, zodat een eventuele besmetting niet de hele groep gespecialiseerde groencollega's in gevaar zou brengen. Achter de schermen werd alles voorbereid voor een veilige heropening. De Hortus heeft hierbij veel advies en hulp gekregen van Universiteit, zowel in de interpretatie van de steeds veranderende regels als in de praktische uitvoering. Op 1 juni kon de Hortus weer heropend worden, een evenement waar we een 1,5 meter feestje van maakten. De rector verrichte de openingshandeling. Helaas was de corona nog niet het land uit. 5 t/m 18 november was de Hortus opnieuw dicht. Vanaf 14 december sloot de Hortus nogmaals, in elk geval tot 30 maart 2021.

Coronamaatregelen in de Hortus

Nieuwe nieuwsbrief

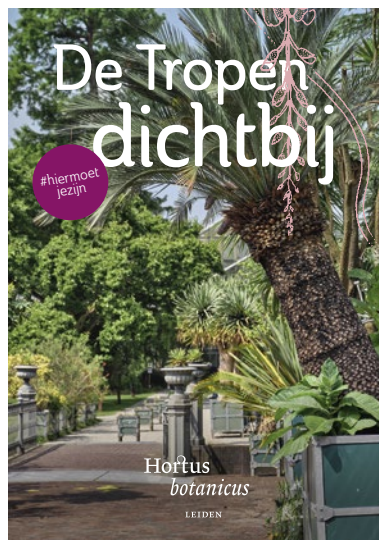
In 2020 stapte de Hortus over naar een nieuw systeem: MailingLijst. Naast de tweewekelijkse algemene nieuwsbrief en de tweewekelijkse Stoeplantjes nieuwsbrief, versturen we hiermee ook persberichten en andere mailingen. Schrijf u [hier](#) in voor de Hortus nieuwsbrief en [hier](#) voor de Stoeplantjes nieuwsbrief.

Kuipplanten hele jaar buiten

De winter 2019-2020 was zo zacht dat de kuipplanten de hele winter buiten zijn gebleven. Iets wat niet eerder voor is gekomen en ook niet herhaald zal worden in 2020-2021: december had al een aantal vorstdagen waardoor de meest kwetsbare kuipen voor de jaarwisseling binnen werden geplaatst.

Tropen dichtbij

Om mensen uit de eigen regio meer van de Hortus te laten genieten en meer vol betalende bezoekers te trekken is de campagne *De Tropen dichtbij* ontwikkeld. Tussen 13 juli en 4 augustus was de campagne

opabri's in de stad te zien. De online bannercampagne *De Tropen dichtbij* liep van 20 juli t/m 3 september. De respons van de campagne was uitstekend.

Campagne verhuur

Voor de Hortus is de verhuur van ruimtes, zoals de monumentale Oranjerie, een belangrijke bron van inkomsten én een manier om mensen een levenslange verbinding met de tuin te geven. Er is een zeer professioneel banquetingbook en huwelijksbrochure uitgebracht, en tussen 31 augustus en 13 september was in heel Leiden een abricampagne te zien.

El Cid in coronatijd

We zijn heel blij dat de introductieweek voor nieuwe studenten EL Cid en de tegenhanger voor internationale studenten (Orientation Week Leiden) door kon gaan. Zo'n 2.000 studenten hebben elkaar van 9 t/m 19 augustus op veilige afstand kunnen ontmoeten. De internationale studenten waren op 25 en 27 augustus in de tuin.

IJsvogelwoning

2020 was een uitstekend jaar voor ijsvogels; ook in de Hortus werden ze regelmatig gezien. De tuincollega's namen het initiatief om in een stil stukje een plek te creëren waar de vogels zouden kunnen broeden.

Eindejaars Plantenjacht

Stoeplantjes speelden een hoofdrol bij de *Eindejaars Plantenjacht* van FLORON (Floristisch Onderzoek Nederland). Van kerst 2020 tot 3 januari gingen plantenliefhebbers op zoek naar bloeiende planten. Mensen die normaal gesproken een excursie zouden organiseren ontvingen een pakje stoeperkrijt.

Imkerij

2020 was een redelijk bijenjaar, laten Hortusimkers Fred Weber en Jack Sluijs weten. De acht bijenvolken zijn goed de milde winter doorgekomen. Alleen het bijenvolk in de Japanse tuin overleefde het voorjaar niet en 2 kleine volkjes zijn samengevoegd tot 1. De droge warme zomer had een negatief effect op de honingproductie door

de bijen. Ook de groei en reproductie van de bijenvolken bleef achter bij 2019, dat een echt topjaar was. Slechts 2 nieuwe bijenvolken zagen het licht.

Vrijwel alle publieksactiviteiten zijn niet doorgedaan, er was alleen in december een honingproeverij op de Warme Wintermiddag.

De Hortusimkers waren in 2020 in een uitzending van Radio Hortus te horen, zij verzorgden een audio-rondleiding in de periode dat een reguliere rondleiding niet mogelijk was en schreven de teksten voor het honingreceptenboekje dat in februari 2021 verscheen.

2 keer honing geslingerd, ruim 100 kilo honing opbrengst

470 potjes Hortushoning aan de Hortuswinkel geleverd

275 zelfgemaakte Hortusbijenwaskaarsen aan de Hortuswinkel geleverd

Winkel

De Hortuswinkel voert een doordacht assortiment met een eigen uitstraling. In 2020 werd dit uitgebreid met een eigen stoeplantjeslijn. Ook waren frontoffice coördinator Eva Elstgeest (tot 1 oktober), Cynthia Faas en haar collega's zeer actief met de online webwinkel, in samenwerking met de collega's van communicatie. De beperkingen door corona en de eigen (stoeplantjes) producten zorgden voor een flinke toename van de online winkelomzet. Tijdens de eerste lockdown kon de winkel openblijven, tijdens de tweede lockdown moest de winkel sluiten maar de online winkel bleef beschikbaar.

In 2020 ontwikkelden we een productlijn rondom het thema stoeplanten. Onder meer dit kleurboek voor volwassenen, met tekeningen door stagiair Nathalie Tirion.

Vrienden van de Leidse Hortus

De Vrienden van de Leidse Hortus waren altijd al onmisbaar en in tijden van tegenwind geldt dat sterker dan ooit. Zij stonden ons met raad, daad en financiële steun terzijde in het afgelopen turbulente jaar. De Vrienden droegen bij aan het bomenonderhoud, het verhogen van de pergola, de zomertentoonstelling, het project Vrienden Belangrijk (zie hiernaast). Ze droegen bij aan de kosten maar verzorgden ook het merendeel van de inhoud van het Hortus Magazine.

Dankzij de Vrienden kon de Hortus meedoen aan educatieprojecten als de Leidse Hooitocht en de Natuur om de Hoek club en kon Technolab in de Hortus lesgeven. Zij droegen bij aan de Vriendenadministratie.

Ook investeerden de Vrienden in voorbereiding op een aantal toekomstige projecten: het sponsoren van mooie zitplekken in de Hortus, voorbereiding voor andere tuinprojecten zoals beregeningsinstallatie, vaste stroom/verlichtingspunten, renovatie van de vijver. Ook droegen ze belangrijk bij aan de aanvraag voor een PhD-onderzoek op het onderwerp *Stoeplantjes*. Wij zijn bijzonder erkentelijk voor de extra steun van de Vrienden bij de onvoorziene kosten als gevolg van de corona pandemie. We kunnen niet zonder onze Vrienden. De Vrienden kunnen de komende jaren ruimere steun aan de Hortus bieden vanwege gelden die beschikbaar komen uit het Carla van Steijn Fonds.

Vrienden Belangrijk

Van 21 januari 2020 t/m 26 januari 2021 liep het project Vrienden Belangrijk onder leiding van Gwendolyn Pronk. Het was een gezamenlijk project met het bestuur van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus.

De jaarlijkse bijdrage die via Vrienden en adoptanten beschikbaar is gekomen is de laatste jaren gegroeid.

Projectdoelen zijn:

- het verbeteren van administratieve ondersteuning van de Stichting Vrienden van de Leidse Hortus
- het uitwerken van een plan van aanpak hoe het gevoel/ervaring van de Vriendschap bij Vrienden kan worden versterkt.

In het najaar van 2020 zijn er interviews met Vrienden afgenomen en is er een focusgroep georganiseerd. Omdat dit project onderdeel is van een lange termijn visie om de samenwerking met het bestuur van de Vrienden te intensiveren en de relatie met Vrienden te versterken, wordt in 2021 de opvolging van dit project verder uitgewerkt.

Nieuwe Vriendschapsvormen

Om beter te kunnen voldoen aan de verwachtingen van Vrienden en om een meer gevarieerde financiële bijdrage mogelijk te maken is door de Stichting gekozen voor het per 1 januari 2021 introduceren van verschillende Vriendschapsvormen. Om ervoor te zorgen dat de bijdrage van de Vrienden voor een voldoende groot gedeelte werkelijk ten goede komt aan de Hortus zijn de tegenprestaties ook enigszins aangepast. Het streven is de balans tussen Vrienden met hart voor de Hortus en mensen die Vriend zijn vanwege de onbeperkte toegang, meer in de richting van de eerstgenoemden te krijgen.

Meer informatie is [hier](#) te vinden.

Jaarmagazine

Tijdens de Winterlezing van de Vrienden van de Hortus, 30 januari 2020, werd de derde editie van het magazine *Hortus Leiden* gepresenteerd. Het eerste exemplaar werd uitgereikt aan burgemeester Henri Lenferink. De Vrienden eerden bij die gelegenheid oud-hortulana Carla Teune met de Jaarring voor haar blijvende inzet voor de Hortus en de Vrienden. Voor een volle zaal sprak Menno Schilthuizen, als evolutiebioloog werkzaam bij Naturalis en schrijver van het veelgeprezen boek *Darwin in de stad*.

Financiën

Balans Hortus botanicus (x 1000 euro)

Activa	Ultimo 2020	Ultimo 2019	Passiva	Ultimo 2020	Ultimo 2019
Vaste activa	140	162	Eigen vermogen	20	20
Vorraden	43	29	Crediteuren	56	38
Debiteuren	122	242	Waarde vakantiedagen	42	28
Kas	0	0	Vooruitontvangen	97	2
Rekening courant universiteit	0	0	Rekening courant universiteit	90	345
Totaal activa	305	433	Totaal passiva	305	433

Toelichting activa

Vaste activa Ultimo 2020 bedroeg de boekwaarde van het vast actief K € 140. Investerings boven de € 5.000 worden geactiveerd en opgenomen met de boekwaarde. Inventaris en (wetenschappelijke) apparatuur wordt afgeschreven in 10 jaar, ICT apparatuur in 4 jaar.

Vorraden De winkelvoorraad wordt gewaardeerd op de inkoopwaarde.

Debiteuren Indien noodzakelijk wordt een voorziening dubieuze debiteuren gevormd. Per ultimo 2020 zijn er geen vorderingen ouder dan 3 maanden.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

Exploitatierkening (x 1000 euro)

Baten	2020	2019	Lasten	2020	2019
Universitaire/facultaire bijdrage	598	621	Personele lasten	1.056	1.080
Incidentele universitaire bijdrage	416		Inhuur personeel	406	243
Entree/winkelverkoop	511	1.069	Afschrijvingen	22	21
Verhuur/horeca	19	194	Winkelinkoop	101	133
Sponsoring en bijdragen	435	1.062	Materiële lasten	285	465
Overige	4	130	Huisvestingslasten	113	1.232
Exploitatiesaldo	1.983	3.076		1.983	3.174

Toelichting

Exploitatie baten

Universitaire/facultaire bijdrage

Wordt ontvangen ten behoeve van het uitvoeren van de wetenschappelijke taken.

Incidentele universitaire bijdrage

De Universiteit Leiden heeft beleidsmiddelen ter beschikking gesteld om het verlies als gevolg van corona te dekken.

Entree De tarieven voor de entree worden jaarlijks vastgesteld op basis van een vergelijkend onderzoek bij collega-vestigingen en lokale musea.

Verhuur/horeca De tarieven voor verhuur worden jaarlijks vastgesteld op basis van ervaringscijfers en marktonderzoek bij commerciële partijen. De catering is uitbesteed aan een professionele organisatie.

Sponsoring en bijdragen

De grootste bijdragen zijn van de Stichting Vrienden van de Hortus en Stichting Mondriaanfonds. In 2019 zijn grote bijdragen ontvangen voor de verbouwing van de entree en Wintertuin.

Exploitatie lasten

Personele lasten Dit betreft alleen de lasten van personeel dat is aangesteld bij de Hortus.

Afschrijvingen Dit betreft alleen de afschrijvingslasten van apparatuur die direct gebruikt wordt voor de bedrijfsvoering. Afschrijvingen op onroerende goederen worden op universitair niveau verantwoord.

Huisvestingslasten In 2019 zijn hierin de kosten van de verbouwing van de entree en wintertuin opgenomen. Regulier en groot onderhoud, verzekeringen, gemeentelijke- en energielasten worden op universitair niveau verantwoord.

Op deze cijfers is geen accountantscontrole toegepast. De cijfers van de Hortus zijn onderdeel van de financiële verantwoording van de Universiteit Leiden.

www.universiteitleiden.nl

'Ik verplaatste mij even in de eeuwenoude bomen,
die oorlogen en epidemieën hebben meegemaakt,
koningen en beroemdheden hebben gezien
die wij alleen uit de geschiedenisboeken kennen.
Zouden de bomen zich, bij de stilte in de tuin,
afgevraagd hebben wat er met de mensjes
nu weer aan de hand is?'

Hortus-vrijwilliger Hans Meijs

Hortus botanicus Leiden

Rapenburg 73 | 2311 GJ Leiden

T 071 527 51 44

Onze openingstijden vindt u op:

www.hortusleiden.nl/plan-je-bezoek

www.hortusleiden.nl

Hortus botanicus Leiden

HortusLeiden

hortusleiden

Universiteit
Leiden

Hortus
botanicus

LEIDEN